

Zorg voor probleemkinderen

Adaptief onderwijs is een term die tegenwoordig veel wordt gebruikt in het onderwijs. Deze term is voornamelijk ontstaan in het kader van 'Weer Samen Naar School'. Een basisschool moet er voor zorgen dat zo min mogelijk kinderen doorverwezen worden naar het speciaal onderwijs. Een manier om kinderen met problemen goed te begeleiden is het adaptief onderwijs. Adaptief onderwijs wil zeggen dat je je onderwijs zo inricht, dat ieder kind dat op school begint, die school op een verantwoorde wijze kan af maken binnen de mogelijkheden en grenzen van een school. Er wordt dus rekening gehouden met de ontwikkeling van kinderen. In het boek 'Vakbekwaam onderwijzen' van Bongaards en Sas staan een aantal kenmerken voor adaptief onderwijs:

- Structurering van het leergedrag van de leerling en het opvoeren van de effectieve leertijd.
- Stimulering van actief leergedrag.
- Korte opdrachten; de leerstofaanbieding gaat aanvankelijk in zeer kleine stappen.
- Variatie in instructiewijzen en veel uitbreiding van instructies.
- Begeleide inoefening en veel herhaling.
- Nauwkeurig bijhouden van de ontwikkeling en de vorderingen.
- Het geven van zeer veel onmiddellijke feedback.
- Het bevorderen van een pedagogisch klimaat waarin het geven en ontvangen van hulp een vanzelfsprekende plaats inneemt.
- Bevorderen van een positief zelfbeeld.
- Richten op hulp binnen de groep door middel van groepeeringsvormen en zelfstandigheidsbevordering.

(Bron: Bongaards B., Sas J., Vakbekwaam onderwijzen. Groningen 2000.)

Het centrale thema is:

Zouden kinderen met speciale behoeften, zoals leer- en/of gedragsproblemen beter opgevangen kunnen worden in vernieuwingscholen?

Op deze vraag komen we in de conclusie terug.

Een Vrije school

Op de school wordt rekening gehouden met het individuele niveau van de kinderen. De leerkrachten passen de leerstof aan op het niveau van de kinderen. Daarbij wordt er geen gebruik gemaakt van methodes. Adaptief onderwijs waar de school over spreekt is terug te zien in de verschillende vakken.

Taal

Er worden door de leerlingen werkstukken gemaakt. De eisen die aan het werkstuk gesteld worden zijn aangepast aan het niveau van het kind. De leerkracht schat in wat het kind beheerst en beoordeelt het werkstuk aan de hand hiervan. Een kind dat meer kan moet meer laten zien dan een kind die dat niet kan.

Om te zien hoever de kinderen in de leerstof zitten maken de leraren zelf toetsen. Aan de hand van de toetsen wordt er gekeken of een leerling extra begeleiding en instructie nodig hebben.

Motorieken(schrijfoefeningen)

Kinderen hebben een motoriekschrift, waarin met verschillende kleuren alle oefeningen aan bod komen. Per dag wordt per kind bepaald welke oefeningen het krijgt. Er wordt met een bepaalde oefening doorgedaan totdat het kind de vorm volledig onder de knie heeft. Het ene kind is nog bezig het oefenen van een woordje terwijl het andere kind al teksten schrijft.

Rekenen

Ook de rekenlessen worden aan de kinderen aangepast. De leraar maakt zelf de lessen op verschillende niveau's. Op deze manier blijft het uitdagend voor de kinderen.

Zorgplan

De eisen die aan een kind gesteld worden zijn minder hoog dan op een reguliere basisschool. Men is er op de vrije school van overtuigd dat een kind de kans moet krijgen om te rijpen.

Een kind dat wat verder gevorderd is wordt meestal ingezet ten gunste van de hele klas. Het kan zijn dat het kind andere kinderen helpt, verslagen schrijft op het bord en in de kring de moeilijkste vragen toegespeeld krijgt.

Onze vraag is dan: 'Wordt dit onder adaptief onderwijs verstaan?'

Het kan voor het kind zinvol zijn omdat het op deze manier de leerstof beter onthoudt. Daarnaast is het voor de leraar natuurlijk ook handig. Maar we zijn het er toch al vier over eens dat het niet tot verdieping leidt. Wat wel zou kunnen is dat het verschil tussen de kinderen kan worden benadrukt. Dat is iets wat zeker niet bij adaptief onderwijs hoort.

Kinderen met een achterstand worden in eerst instantie door de leerkracht zelf geholpen. De leraren worden zoveel mogelijk bijgeschoold om de kinderen zoveel mogelijk zelf te kunnen helpen. Bij ernstiger problemen wordt een remedial teacher ingeschakeld. In overleg met de ouders wordt er een zorgplan opgesteld. De problemen worden opgespoord aan de hand van een Pi dictee, van der Leij rekentoets en AVI toetsen.

Leer- en gedragsproblemen

Er zijn kinderen op de school die echte leerproblemen hebben zoals dyslexie bijvoorbeeld. Verder zijn er kinderen met 'startproblemen'. Voor de Merlijn zijn dit geen leerproblemen, het hoort bij het rijpingsproces.

Voor de sociaal-emotionele problemen valt de school terug op de schoolbegeleidingsdienst. (De school heeft een eigen schoolbegeleidingsdienst). Men gelooft niet in een strenge aanpak, maar men vindt wel dat je consequent moet. Daarom is er ook een intensief contact met de ouders. Zo kan er op school en thuis aan een goede ontwikkeling gewerkt worden.

Leerlingvolgsysteem

Er wordt geen gebruik gemaakt van een leerlingvolgsysteem. Door middel van observaties en de toetsresultaten worden de cognitieve en sociaal-emotionele ontwikkeling bijgehouden.

Jenaplan school B

Jenaplanschool B vindt zich zelf niet een typisch voorbeeld van een school die adaptief onderwijs geeft. Toch denkt mijn klasgenote dat Jenaplan school B meer een adaptieve school is dan ze zelf denken.

De school vindt zichzelf niet echt adaptief omdat zij uitgaan drie niveaus. Zij geven aan dat het voor hun onmogelijk is om per leerling onderwijs aan te bieden. Daar hebben ze te weinig mankrachten en tijd voor, dus is dit het systeem waarin zij werken.

De drie niveau's bestaan uit het gemiddelde niveau, een groep onder dit niveau en een groep boven dit niveau. Per groep krijgen ze klassikaal les. In die mate kunnen zij adaptief te werk gaan, maar er is hier dus niet voor elk kind een individueel programma.

Gaande weg hebben ze ondervonden dat leerproblemen makkelijker op te lossen zijn met aangepast werk dan het ondervangen van gedragsproblemen.

Gedragsproblemen hebben ook op de groep een (grote) weerslag.

Toch kan men niet altijd voorkomen dat kinderen aangemeld worden voor het speciaal onderwijs. Niet zomaar natuurlijk, daar gaat wel een lange weg aan vooraf van aangepaste programma's (deze worden samengesteld door de remedial teacher) en extra ondersteuning die zij kunnen bieden op cognitief en sociaal-emotioneel vlak.

Hoe het werk wordt aangepast aan kinderen kun je in de volgende vakgebieden op de volgende manier zien.

Taal

Bij taal zijn er eigen taalprogramma's voor de zwakkere kinderen. Zij mogen kiezen voor een eigen uitwerking, wat het opschrijven betreft: de blokletter of het methodisch schrift.

Voor de kinderen die meer nodig hebben zijn er de taalplus taken in het taalplus boek

Rekenen

De kinderen die op een lager niveau werken hebben een mapje met bladen die gekopieerd zijn. Daar kunnen de opdrachten in een groter lettertype gedrukt zijn en de hoeveelheid is aangepast aan het kind. Hoeveel kan het kind afhebben?

Daardoor is elke keer een succeservaring mogelijk.

De kinderen die sneller werken, meer aankunnen, mogen de sterretjes opdrachten maken of ze hebben een map met extra werk. Er is in de rekenkast een map waaruit extra werk gemaakt kan worden.

De lessen voor taal en rekenen komen uit een methode en worden door de leraren zelf gemaakt. De lessen zijn afgestemd op wat de niveaugroep leuk vindt en waar verdieping in aan kan worden gebracht.

Leerlingvolgsysteem

Er is een uitgebreid leerlingvolgsysteem. Ook hier is het gebruik zo afgestemd op wat handig is/ werkzaam is in dit Jenaplanonderwijs. De evaluatie van het leerlingvolgsysteem wordt altijd met de IB-er doorgenomen.

Adaptief werken is ook het bevorderen van het pedagogisch klimaat. Dit is terug te zien aan de tijd die voor kind wordt uitgetrokken om het kind te helpen bij een rekensom, te luisteren naar een verhaal en het geven van feedback als een kind dat nodig heeft.

Jenaplan school A

Op Jenaplanschool A wordt veel aandacht besteedt aan adaptief onderwijs. de lesstof die de leraren aanbieden is afhankelijk van het niveau van het kind. Per kind wordt er gekeken wat ze aan kunnen. Dat dit echt gedaan wordt is te zien bij de volgende vakken.

Taal

Per kind wordt er gekeken wat een kind aan kan. Zowel op het gebied van lezen als op het gebied van schrijven. Het lezen begint met leesteksten. Gaat het goed dan mag het kind doorstromen naar de leesboekjes (spoorzoeker). Gaat het niet goed, dan mag het kind nog even verder met de leesteksten.

Dit geldt voor het schrijven ook. Als de motoriek van het kind nog niet goed ontwikkeld is mag het lekker aan de gang met magneetletters tot dat hij wel kan schrijven.

De inhoud van de teksten is ook per kind afhankelijk. Er wordt gekeken naar wat het kind aan kan.

Rekenen

Per kind wordt er gekeken hoe ver ze zijn en welke sommen ze moeten maken. Zodra het kind een nieuwe som krijgt stapt hij naar de leraar voor uitleg. De "snelle" kinderen hebben dikke werkboeken zodat ze lekker door kunnen werken. De kinderen die wat trager zijn hebben wat dunnere boekjes zodat zij ook hun werkboek kunnen uitkrijgen.

Blokuren

In de blokuren wordt er ook naar de kinderen gekeken hoe ver ze zijn. De kinderen zijn natuurlijk vrij om te kiezen (wel thema gericht). Maar er wordt niet van alle kinderen hetzelfde verwacht. Iedereen mag op zijn eigen niveau werken. De kinderen worden gestimuleerd om hun vaardigheden verder te ontwikkelen. Het is niet zo dat een kind op een bepaald niveau blijft staan. Elke ontwikkeling wordt gestimuleerd en toe gejuicht. Als een kind het niet lukt om verder te komen is dat

voor niemand een teleurstelling. Het doel is dat een kind zich prettig voelt op school, dit is een voorwaarde voor een goede ontwikkeling.

Zorgplan

Op school wordt geen gebruik gemaakt van een speciaal zorgplan. De reden is dat er voor elk kind ruimte is om te kunnen leren.

Wel heeft elke klas een zorgmap. Hierin staat de ontwikkeling per kind op cognitief gebied. Als er een kind extra aandacht nodig heeft dan wordt dit in de map aangegeven.

Als een leraar ziet dat de ontwikkeling van een kind anders verloopt dan verwacht gaat hij/zij zelf eerst aan de slag met het kind. Het programma wordt op het kind aangepast. Bij echte zware problemen wordt er een handelingsplan gemaakt. Als de leraar en de school niet verder komen met een kind wordt de hulp ingeroepen van de schoolbegeleidingsdienst of andere hulpverlenende instanties.

Op Jenaplanschool A wordt niet echt gebruik gemaakt van ijkpunten. Maar bij bijvoorbeeld de overgang van groep 2 naar groep 3 worden er natuurlijk wel eisen gesteld. De kerndoelen moeten tenslotte behaald worden. Maar als blijkt dat een kind het niet redt dan wordt de lat lager gelegd. De leraren moeten zien dat de kinderen vooruitgaan. Als het kind stil blijft staan of achter uit gaat wordt er meteen actie ondernomen.

Voor kinderen die moeilijk leren is ook ruimte gemaakt. Voor deze kinderen gelden andere regels. De school heeft dan ook niet over achterstanden. Het kind maakt gewoon een andere ontwikkeling door. Voor deze kinderen worden de einddoelen wat lager gesteld.

De kinderen met sociale emotionele problemen worden weer op een ander manier geholpen. Vaak krijgen deze kinderen ook hulp naast school. Maar samen met de ouders wordt er ook gekeken naar oplossingen.

Leerlingvolgsysteem

Een "gekocht" leerlingvolgsysteem is er niet. Maar de kinderen worden wel gevolgd. Iedere leraar heeft een map in de klas. Daarin wordt elke dag beschreven hoe het gaat, wat de kinderen gedaan hebben en hoe het allemaal verlopen is. Hierin wordt ook beschreven hoe de kinderen zich ontwikkelen op cognitief en sociaal-emotioneel gebied. Deze mappen worden gebruikt voor de rapporten en andere zaken waarbij het nodig is (leerlingenoverleg).

Natuurlijk leren

Deze school werkt met Paradigma B ofwel Natuurlijk Leren, het is een onderwijssysteem dat er vanuit gaat dat elk mens zich in zijn eigen tempo en op zijn eigen manier ontwikkelt. Het is dus in het grondbeginsel een adaptieve denkwijze. Je kunt dit terugzien in de individuele leerlijnen die elk kind in zijn portfolio heeft, de tutor (leerkracht van de stamgroep) bespreekt steeds individueel met de leerling, tijdens de samenwerktijd, in hoeverre ze de doelen van de leerlijn behaald hebben en wat ze kunnen doen om verder te komen op de leerlijn. Belangrijk gegeven in dit gesprek is dat in eerste instantie de leerling deze informatie zelf aangeeft en met bewijsstukken komt. Als de tutor ziet dat de leerling nog niet realistisch kan inschatten hoe ver het op de leerlijn zit, neemt de tutor stap voor stap de vaardigheden van de leerlijn met het kind door, om tot een beter kloppend beeld te komen.

Bij de presentaties (in groepjes) en de Willem Wever vragen (individueel) kunnen de kinderen op hun eigen niveau werken. In de tussengesprekken worden de kinderen gestimuleerd om re verdieping in aan te brengen.

Taal

De taallessen worden zoveel mogelijk gecombineerd met de workshop, Willem Wever vragen en de presentaties. Voor de kinderen die toch nog wat moeite hebben met taal worden er speciale workshop georganiseerd.

Toen wij dit hoorden hingen er boven ons hoofd een aantal vraagtekens. De school werkt adaptief maar zorgt er voor dat kinderen die een beetje achterlopen 'bijles' krijgen. Hoe zit het dan met 'de ontwikkeling in hun eigen tempo'? Op deze vraag kregen wij al snel een antwoord. Helaas heeft de school nog te maken met ouders die niet volledig achter dit type onderwijs staan en vinden dat hun kinderen te weinig vooruitgang boeken, terwijl het kind misschien voor zijn doen enorme progressie boekt. De workshops zijn dan ook verplicht. Dit is voor een aantal kinderen weer erg verwarrend. Want er wordt gezegd dat ze zelf mogen beslissen of ze zich inschrijven voor een workshop of niet. En nu zijn ze toch verplicht om aan een workshop deel te nemen. Op deze manier hebben die kinderen niet zoveel zin meer om te leren.

Rekenen

Rekenen wordt in jaargroepen, eveneens als verplichte workshop, verzorgd. Deze 'lessen' waar voornamelijk zelfstandig gewerkt wordt, zijn toch adaptief van aard. De kinderen, mogen de methode op hun eigen tempo doorwerken en kinderen die extra begeleiding nodig hebben krijgen die.

Leerlingvolgsysteem

Er wordt gebruik gemaakt van een leerlingvolgsysteem van Cito. Dit doen ze om de pas ingevoerde manier van werken te kunnen toetsen aan het landelijk gemiddelde. Ze willen bewijzen, aan zichzelf, ouders en de politiek dat deze vorm van onderwijs beter is dan het traditionele onderwijs.

Het portfolio kan worden gezien als een 'leerling-volg-jezelf-systeem'. De leerlijnen die in het portfolie zijn opgenomen, zijn vooral gericht om de sociaal-emotionele ontwikkeling. Deze ontwikkeling moet eerst goed zijn voordat een kind wil en kan leren.

Conclusie

We komen nu eerst even terug op de het centrale thema:

Zouden kinderen met speciale behoeften, zoals leer- en/of gedragsproblemen beter opgevangen kunnen worden in vernieuwingscholen?

Bij De Klaverweide is het in principe geen probleem Daar is school van ZML-kinderen. Verder wordt het onderwijs daar zo gemaakt dat het voor veel kinderen toegankelijk is. Dit geldt ook voor Merlijn. Hier wordt per kind bekeken wat ze nodig hebben en hoe ver zijn. Bij De Zilvermeeuw kunnen kinderen met verschillende problemen goed worden opgevangen. Ook bij De Bijenkorf krijgen wij de indruk dat iedereen welkom is. Hoewel ze daar niet individueel werken zijn ze er van overtuigd dat een probleem geen probleem is. We hebben het idee dat bij alle scholen zo naar kinderen gekeken wordt. De één heeft het over een rijpingsproces en de ander heeft het over een uitdaging.

Of het voor alle kinderen met problemen beter is kunnen we ons afvragen. Wij denken dat het per kind bekeken moet worden. Voor sommige kinderen is het prettig om tussen kinderen te zitten van hetzelfde niveau. Op deze manier krijgen ze meer zelfvertrouwen. Als zo'n kind nergens mee kan komen zal het zelfvertrouwen snel zakken. Bij 'De Klaverweide' zijn er twee zmlk-klassen binnen de school, zodat de leerlingen toch het gevoel hebben erbij te horen. Dit is natuurlijk iets voor de toekomst. Op deze manier worden de kinderen weer dichterbij elkaar gebracht. De kinderen die in onze stageklassen zitten kunnen met bepaalde vakken niet mee komen. Maar bij andere vakken scoren ze wel weer hoog. Op deze manier kunnen ze weer bewondering van anderen krijgen.

Een andere vraag was of het traditioneel onderwijs wat kan leren van het vernieuwingsonderwijs. De directrice van Jenaplanschool B zei hier het volgende over: *'Geen enkele school zou per definitie iets van vernieuwingscholen moeten overnemen of leren. Het mooie van al die onderwijsvisies en onderwijssystemen is, is dat er voor elk kind en voor elke opvoeder wat wils is.'*

Alex van Emst is het er mee eens dat een traditionele basisschool in principe niets moet overnemen. Hij is er zelfs van overtuigd dat de veranderingen die men zou toepassen niet tot hun recht zouden komen.

Maar zegt de directrice van Jenaplanschool B:

'Natuurlijk kan er wel gekeken en geleerd worden van elkaar, maar wanneer je iets invoert dan moet er wel samenhang bestaan met het geen je wil vernieuwen.'

Het is natuurlijk nooit verkeerd om eens verder te kijken. Het is misschien wel goed als er meer gekeken wordt naar 'hoe kinderen leren' in plaats van 'wat kinderen moeten leren'. Op deze manier is het makkelijker om adaptief te werken. Het hoeft niet per se individueel, het kan ook in niveaugroepjes. Zoals bij De Bijenkorf. Emma kwam met het idee om het portfolio van het Natuurlijk Leren in te voeren. Per kind wordt de ontwikkeling dan precies bij gehouden, op deze manier kan er ook adaptiever gewerkt worden.

Bij elke vernieuwing is het belangrijk dat het een doel moet dienen zodat de kans van slagen groter is.

Bronnen:

- Leraren en directeuren van de betreffende scholen